

Fory Etterle

Ne-am despărțit de Fory. Știam că este un pasionat iubitor al vieții, și, cu toate că înainta în vîrstă, gîndul că ar putea să o părăsească într-o zi era departe de noi. Vestea morții sale m-a surprins și m-a tulburat profund. Ne-am întîlnit prima oară pe scenă în 1939. S-au scurs 45 de ani de atunci. Jucam împreună, tineri fiind, alături de V. Maximilian, George Vraca, Jules Cazaban, Leni Caler, Nora Piacentini, mari actori ai aceluia timp și de toldeauna. Am colaborat în multe spectacole. Îmi vin în minte Mașina de scris de Jean Cocteau, Trei generații de Lucia Demetrius, Don Carlos de Schiller, Cum vă place de Shakespeare, ca și multe altele, în cadrul teatrului ce pe drept cuvînt poartă numele doamnei Lucia Sturdza Bulandra. Dar nu numărul reprezentațiilor în care am evoluat alături este important, ci felul cum se oglindea Fory în conștiința noastră. De-a lungul anilor, am discutat de multe ori ore întregi. El considera că teatrul face parte integrantă din cultura unei țări. Înțelegea teatrul ca un mijloc de cunoaștere, convins fiind de eficacitatea și puterea sa în formarea omului, de capacitatea sa de a dăruie emoții și desfătări. Această credință îl făcea să aibă în profesie o mare responsabilitate. Niciodată nu a făcut un compromis cu arta sa, pentru un interes personal. Era un om calm în aparență, dar cine a jucat cu el sau l-a cunoscut îndeaproape nu putea să nu fi observat fremătătoarea lui neliniște în fața unui rol, indiferent dacă partitura era de mai mari sau de mai mici proporții. Mi-am amintit, în zilele acestea de mare tristețe, cînd mișcarea teatrală a pierdut și un alt om de valoare, pe scriitorul Horia Lovinescu, de debutul acestuia la teatrul nostru cu piesa Lumina de la Ulmi, în care Fory și cu mine interpretam rolurile principale. Îmi stăruie în memorie lupta care s-a dus, în frunte cu doamna Bulandra, pentru promovarea acestui text ce fusese respins chiar de oameni de bine de atunci. Lumina de la Ulmi, fiind prima lucrare a autorului, suferea de unele schematizări. Dar oamenii de teatru au datoriat de a citi în creațiile de început ale dramaturgilor posibilitățile lor viitoare. Așa a făcut Fory. Am fost martoră la dorința lui fierbinte de a apropia personajul său de înțelegerea publicului, la rivna și munca deosebită depusă pentru a da cit mai expresiv viață eroului central, inginerul Comșa. Între actorii care lucrează împreună un spectacol se naște un soi de rubedenie, un sentiment de fraternitate. Sentiment cu atît mai profund cînd reprezentatia se bucură de adeziunea spectatorilor și actorul are privilegiul de a comunica în fiecare seară cu sute de oameni — fapt care dă și conținutul responsabilității sale. În realizarea unui asemenea climat, necesar creației, Fory a fost un om exemplar. Sigur că era și el, ca orice actor, dornic să reușească: munea foarte

(Continuare la pg. 72)

Beate FREDANOV

aspecte izolate ale vieții, în cazuri particulare, lipsite de semnificație, la indivizi marcați de traume sau de alienare, nu se rezumă doar la alternative ce se pot concilia, ci se dezvăluie ca o caracteristică generală, o permanență a ființei umane, care tinde spre paroxism în ruptura dintre „scalități” și „defecte”, dintre „virtuți” și „vicii”, făcând din ființa umană un cimp de manifestare a paradoxului. Lărgind discuția, se poate spune că paradoxul în teatru nu provine din opunerea, prea exterioară și speculativă, a raționalului și afectivului, din forțarea contradicției dintre gândire și sensibilitate, ci din chiar specificul naturii umane, care este obiectul și subiectul artei teatrului. Omul e începutul și sfârșitul teatrului, dar neapărat omul raportat la ceva, și nu ca obiect de contemplare în sine. Specificitatea naturii umane contradictorii transferă, impune specificul său artei ce se ocupă nemijlocit de om. Paradoxul nu poate surveni în teatru prin adăugare, prin aducere din afară, prin atașare, precum un element decorativ sau de sofisticare, ci el există prin însăși existența fenomenului, e chiar nucleul său activ. E

alita fenomenen teatral adevărat, eit paradoxal cuprinde.

Temperamentul și unele caracteristici dominante care definesc un individ nu anulează tensiunile ce se manifestă între tendințele contradictorii ale aceleiași naturi individuale. Inconsecvențele comportamentale, „lipsa de caracter” cu care se încearcă adesea blamarea actorilor nu reprezintă neseriozitate, consecința lipsei de consecvență a unor firi ușurate, nici „deformație profesională”, boală de care suferă numai artiștii, ci sînt o caracteristică generală, a ființei umane, care se manifestă, mai deschis sau mai ascuns, la toate categoriile de oameni. Artistul are măcar meritul sincerității, al neascunderii. De la această trăsătură specifică a ființei pornește actorul, pe ea se sprijină, pe aceasta o dezvoltă prin exerciții zilnice prelungit — și nu de puține ori chinuitor — pentru a atinge performanța irepetabilității.

Orice activitate specifică trebuie să pornească de la o realitate specifică și să se sprijine pe ea. Specificitatea artei actorului e dictată de specificul naturii umane.

(Continuare de la p. 69)

mult, era preocupat de trăsăturile care individualizează un nou personaj, fiind un mare creator de caractere. În perioada pregătirii unui rol, toată existența sa era dăruită acestui scop. Dar, frământat de propria sa muncă, era în același timp interesat și de reușita întregului. Îmi sună parcă în urechi sfaturile sale, date uneori, nu cu un aer doct, ci cu grijă și cu mult tact, partenerilor, mai ales celor tineri, de care era foarte atașat. Fory nu era deloc egoist. Aprecia activitatea sa și a colegilor cu o severă obiectivitate. Însă nu-mi aduc aminte să fi denigrat vreodată pe cineva. Niciodată. Observațiile sale erau exigente, ca ale unui artist care știe bine teatrul, dar avînd în același timp mare respect și o sensibilă înțelegere pentru procesul dificil al muncii teatrale. El știa că scena cere, pe lângă talent, multă trudă. Mi-aduc aminte de o împrejurare trăită de mine, care arată și o altă latură minunată a modului de a fi al lui Fory. Cînd ne pregăteam să reprezentăm piesa Dragă mincinosule de Jerome Kilty, el se indoia de posibilitatea de a construi un spectacol convingător cu acest text fără conflict dramatic, compus doar din scrisorile lui Bernard Shaw către una dintre interpretele sale, actrița Stella Campbell. Pentru prima oară, urma să se joace în București un spectacol în două personaje; ulterior, excelenți actori, mari colegi ai noștri, au evoluat cu strălucire în asemenea gen de piese. Noi însă ne aflam în fața unui prag, și Fory ezita, exprimîndu-și în mod onest rezervele sale foarte serioase. Nu știu cărui fapt s-a datorat convingerea mea aprigă că textul este un document bogat și emoționant. Trecînd peste îndoielile sale, cedînd în fața hotărîrii mele, ca un om sensibil care respectă credința altuia, chiar dacă nu o împărtășește, Fory a acceptat, pînă la urmă. Și am început să lucrăm. Din clipa aceea, nu a mai pomenit de reținerile sale, care ar fi putut deveni o frînă. Dimpotrivă, și-a pus în slujba piesei talentul său de actor de frunte și marea sa experiență, făcînd totul ca repetițiile să se desfășoare într-o atmosferă caldă, necesară muncii de creație. Și numai astfel am putut duce spectacolul la împlinire. Prin atitudinea sa, Fory s-a dovedit un coleg de o mare generozitate. Am fost dornică să descopăr care este izvorul acestor calități deosebite ale omului Fory Etterle. Cred că ele se datorau și faptului că era un spirit deschis. Iubea cartea, muzica, îl interesa istoria, era un pasionat cititor. Aceste preocupări l-au îmbogățit, au adăugat noi dimensiuni ființei sale.

Gîndindu-ne la modul cum a înțeles să trăiască, să muncească și să-și poarte existența în teatru, timp de o jumătate de veac, noi toți, cei mai în vîrstă sau cei mai tineri, avem datoria de a ține seamă de exemplul său. Fory Etterle era un om care aducea în teatru un soi de noblețe binefăcătoare creației, și noi, slujitorii scenei, trebuie să păstrăm mereu vie această moștenire.